

T Á R C Z A.

MELANCHTONIANA.

A „Protestáns Szemle“ 1897-ik évi II. füzetében S. L. a Melanchton-ünnepélyek alkalmából egy érdekes Melanchton-okmányt mutat be, ily szavakkal: „a pozsonyi ev. lyceumi levéltár okiratgyűjteményének 61. sz. csoportjában őriztetik egy 1560-ban Melanchton Fülöp által sajátkezűleg kiállított papszentelési bizonyítvány, melyet, minthogy tudtommal eddig sehol közölve nem volt, nem lesz érdektelen a mostani Melanchton-ünnepély alkalmából bemutatni“.

Nem feltalálási viszketegből, de ösztönözve a tudományos igazság iránti szeretettől, azt a feltevést, mintha a kérdéses okmány még sehol sem jelent volna meg, helyre kell igazítanom azon közléssel, hogy az közel száz évvel ezelőtt már szóról-szóra ki volt nyomtatva. A Szepességnek volt ugyanis e század elején egy igen alapos történésze, Genersich Keresztély ev. lelkész személyében. Sok hecses kéziratot és nyomtatott közleményeken kívül megjelent tőle két kötetnyi munka ily címmel: „Merkwürdigkeiten der königlichen Freistadt Késmárk in Oberungarn am Fusse der Carpathen, von Christian Genersich, Prediger der Evangelischen Gemeinde, in dieser seiner Vaterstadt, Erster Theil. Caschau, 1804., gedruckt bei Franz Landerer, Edler von Füsikut“. A második kötetnek ugyanaz a címe, csak hogy ugyanazon az évben Lőcsén jelent meg Mayer József Károlynál. Az első kötetben Késmárk politikai történetét ismerteti, a második kötetben majdnem kizárólag az egyházi eseményeket tárgyalja élénk vonatkozással az egész Szepességre, sőt a hazai viszonyokra is kiterjeszkedve. Főtulajdonsága ennek a műnek az alaposság; mitsem közöl, mihez az okmányt nem lehet hozzacsatolni és kiadni; úgy, hogy e művet okmánygyűjteménynek is lehetne elnevezni.

Az idézett mű II. kötete 115—118. lapjain szóról-szóra megtaláljuk Melanchton felszentelési okmányát úgy, a mint

8. L. által a Szemlében idéztetett. Csak a berekesztésen és az aláírásokon van némi eltérés. A Szemlében a berekesztés e görög szavakkal történik: „ὁ θεος ἀγάπη ἐστίν, καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ μὲν οὖν ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ“. Genersich latinul adja ugyanazon szavakat: „Deus amor est, et manens in amore in Deo manet, et Deus in ipso“. A görög szöveget kétségtelenül azért fordította latinra, mert a latin nyelv az akkori olvasók előtt még ismeretes volt, de a görög nem. Az okmány keltét jelző szavakban is vannak némi eltérések. A Szemlében így olvassuk: „Datae Witebergae Anno 1560 Die quo celebratur publice Recordatio mirandae nativitatis Domini nostri Ihesu Christi ex virgine, qui est יהוה בן מרים“. Genersich ezt céljának megfelelőleg ekként rövidíti a datumot: „Datae Wittebergae 1560 die quo celebratur, Nativitas Domini“. Az okmány keltét illetőleg Genersichnél egy kis hibás felfogás eszszott be, a mennyiben az adatot első Karácsony-ünnepre, decz. 25-ére magyarázza, a mi lehetetlen, miután Melanchton akkor már nem állíthatott ki okmányt, mert már 1560. évi április 19-én elköltözött az élők sorából. Még a könyv szövegében is ragaszkodik Genersich decz. 25-éhez, mondván: „Erasmus Krossensky, ebenfalls ein geborner Kesmarker, wurde 1560, den 25. Deczember zu Wittenberg als Hofprediger, zum Schloss Kesmark ordinirt, wie das unten angesetzte Document ausweist“.¹ A mi az okmány aláírásait illeti, Genersich idézetében azokat teljesen mellőzi, de hogy ő azokat az okmányból ismerte és kiolvasta, onnan is kiviláglik, hogy a szövegben hivatkozik Melanchtonra, ki sajátkezű írásával az okmányban Sommer János késmárki lelkésznek ajánlja Krossensky Erasmust majdnem ugyanazon a szavakkal, melyek a Szemle idézetében így hangzanak:

„Oramus etiam Reverendum virum Johannem Sommer Pastorem Ecclesiae Dei in oppido Sepusy Kesmark, ut hunc Erasmum vicinum fraterna benevolentia complectatur, ac p̄ consilyis gubernet sicut scriptum est. Et tu conuorsus confirma fratres tuos“.

Ezen alaki csekély különbségek daczára, kétséget nem szenved, hogy Genersich Melanchton felszentelési bizonyítvá-

¹ Merkwürdigkeiten der Stadt Kesmark. II., 115.

nyát eredetijében ismerte) használta és idézte 1804-ben megjelent könyvében.

Az okmány történelmi oldalát tekintve, az abban főszereplőkről Krossenszky Erasmus és Sommer János lelkészekről S. L. igen keveset említ, mondván: „Magáról a felavatott Krossenszky Erasmusról semmi közelebbi adat nincs; Sommerről Bartholomeides, memoria ungarorum szerint Pest, 1817. annyit említ, hogy 1541. okt. 17. iratkozott be a wittenbergi egyetem hallgatói közé“.

Nem lesz tehát érdektelen mind a két szereplőről egy-néhány adat közlése.

Sommer Jánost 1540/41-ben csakugyan Wittenbergában találjuk Melanchton tanítványai között — Frankl . . . 297. Sommer János tanulmányai után Lőcsén a híres Mollernek volt a diakonusa, segédlelkésze 1548-ig.¹ Ugyanazon évben, mint Késmárk szülöttét lelkésznek választották és hivatására Wittenbergában szentelték fel.² Sommer Késmárkon 22 évig viselte lelkészi hivatalát és gyakran fordul elő a végrendeletekben, melyek az idő szokása szerint előtte — testis legalis — kötettek. Ilyen végrendeletekről emlékezik a protokollum civitatis ab anno 1554; így p. o. 1563-ban a Fleischer Sebestyén és 1564-ben a Schneider József-féle hagyatékoknál. 1570-ben Schwendy Keresztély lovag neki 10 tallért hagyott. 1575-ben Magdaléna leánya második házassága alkalmából peres ügyei vannak. Ő maga is 1578. második házasságra lépett és 1577. Sachs Saxo Ulrik lett utódja a hivatalban. Ennyit tudunk Sommer késmárki lelkésze-ről.

Kicsoda volt a másik szereplő Krossenszky Erasmus? S. L. e kérdésre nem tud megfelelni. Nekem vannak némi adataim e kérdés eldöntésére. Az akkori időben szokásos volt a várlelkészség, mely szerint a nagyobb várurak várnépeikkel és katonáikkal külön községet képeztek és külön lelkészt is alkalmaztak.³ Már 1559-ben Latzkó János, a hitjavítás egyik buzgó apostola nemcsak Lengyelhonban, de a Szepeségen is, nagyon érdeklődik a késmárki ev. várlelkészség ügyei iránt. Mint a késmárki vár ura a nevezett évben egy

¹ Andenken an die 300 jährige Jubelfeier. Leutschau, 1844. S. 37.

² Merkwürdigkeiten der Stadt Kesmark. II. 113: Matr. ordinatorum Wittenberg Tom. I. nro 23 haec habet „Anno 1548 feria 4 post Invocavit per D. Pomeranum Johannes Sommer von Kesmark. Prediger daselbst, dahin vollends beruffen zum Predigt-Amt ist ordinirt worden.“

³ V. ö. Weber S.-tól a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ 42. sz.: „A Tökölyi család és az ág. hitv. ev. lelkészek“. 18-9. 35. sz.: „A szepesi vár és a prot. várlelkészség“. 1891. 25-26. sz.: „Prot. lelkészség a Dunaveczi váron“ és 1896. 29. sz.: „A Tökölyi vár felavatása Schavnikon“.

Krossenszky Erasmus nevű és késmárki születésű ev. theológus a saját költségén küldött ki Wittenbergába, hogy ott késmárki várlelkésznek avattassék fel.

Ily körülmények között egészen értjük Melancthon ajánlatát a bizonyítványban. Sommer, volt kedves tanítványa, Késmárkon mint lelkész működött és hirdette az evangéliomot a várnak sz. Keresztről elnevezett nagy és díszes templomban. Ugyan e városba kerül Krossenszky is, s még nem rendelkezvén a tapasztalatokról, melyek szükségesek a papi hivatal sikeres vezetéséhez és az ige hirdetéséhez, először a szomszéd várkapornában, mely még most is remek mintája az olasz építészetnek, nyer alkalmazást. Így mi sem volt természetesebb, mint az, hogy a mester a felavatási bizonyítványon Sommer tapasztalt lelkésztestvéri és jóakaró indulatába ajánlja Krossenszkyt, a szomszédot, hogy őt kegyes tanácsával támogassa.¹

Már most még az a kérdés volna megfejtendő, mi módon kerül Krossenszkynek, a késmárki várlelkésznek papszentelési okmánya a pozsonyi lyceum okiratok csomójába? Bizonyos, hogy az egyes tanulók neveit itt is oly módon iktatták anyakönyvbe, mint a wittenbergi egyetemen, hol az volt a szokás, hogy a felavatottak bizonyítványait is szóról-szóra lemásolták és megőrizték az intézet irattárában. Erre céloz Fabó András, ki a szóban levő okmányról mondja: „Dieses Zeugnis ist in der ungarisch. Bibliothek zu Wittenberg befindlich und zwar in dem 5. Bande der Handschriften in 4.“² Az sem szenved kétséget, hogy Krossenszky a felavatott magával Késmárkra hozta eredeti papszentelési bizonyítványát, melyet igazolásul a várúrnak, talán a város birájának is bemutatott, ki akkor 1560-ban Schwarz György személyében kormányozta a város ügyeit, de az új egyház tiszta tanára is nem csekély figyelemmel volt. Tökölyi Imre utolsó késmárki várúr Nikomediába bujdosása után a vár minden hozzátartozóval 1703-ban a város tulajdonába ment át és így valószínű, hogy a szóban levő okmány a többi váriratokkal együtt a város, vagy az ottani evang. egyház birtokába került. Megdönthetlen tény az, hogy Genersich idézett művében vagy az egyik, vagy a másik forrásból merített, midőn szóról-szóra lenyomatja az okmányt és hogy sem Wittenberga magyar könyvtárához, sem pedig a pozsonyi

¹ Genersich II. 115. — Hradzky József: a 24 kir. plébános testvérelete és a reformáció a Szepességben. Miskolcz, 1895. 305. l.

² Monumenta Evangelicorum Aug. Conf. in Hungaria Historica IV. 245. lap.

lyceum okmánycsomagához nem folyamodott, hanem csakis a késmárki gazdag levéltárakat használta fel könyvének megírásánál 1804-ben.

Így állván a dolog, ezekben megállapodhatunk : Krossenszky felszenteltetett Wittenbergában márcz. 25-én 1560-ban, a felszentelési okmány a wittenbergi magyar könyvtár számára lemásoltatott, az eredeti példányt a felavatott magával hozta Késmárkra, melyet 1804-ben Genersich használt és mely talán még most is a város vagy az ev. egyház okmányai csomójában hever; vagy talán ezen eredeti példány, vagy csak annak másolata Pozsonyba került volna, mi úton és módon? erre a kérdésre még hiányzik a felelet.

Erre az okmányra is ráillik: Jam habent sua fata libelli! Szepes-Bélán, márcz. 25-én, az okmány kiállításának napján.

Weber Samu.